

УДК 341.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.61>

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сабовчик А.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
ДВНЗ «УжНУ»*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1261-0397>

Попович А.М.,

*кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «УжНУ»,*

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9106-922X>

Сабовчик А., Попович А. Визначення поняття та цілі сталого розвитку.

Стаття досліджує поняття сталого розвитку, його теоретичні основи, глобальну еволюцію та практичну реалізацію в Україні. Сталий розвиток визначається як комплексний процес, що спрямований на гармонізацію соціальних, економічних і екологічних складових з метою ефективного використання, збереження та відновлення природного середовища. Основний акцент робиться на забезпеченні умов, які дозволяють досягти високої якості життя для сучасного та майбутніх поколінь. Ідея сталого розвитку виникла внаслідок інтеграції трьох ключових підсистем: економічної, соціальної та екологічної, і ґрунтується на принципі їх збалансованості.

Висвітлюється глобальний контекст розвитку ідей сталого розвитку. Зокрема, аналізується перехід від Цілей розвитку тисячоліття (2000) до Цілей сталого розвитку (які були ухвалені Організацією Об'єднаних Націй у 2015 році). Цілі сталого розвитку охоплюють 17 цілей і 169 завдань, спрямованих на подолання бідності, зменшення нерівності, захист навколишнього середовища, стимулювання сталого економічного зростання та зміцнення інституційного потенціалу. У статті розглядаються такі важливі аспекти, як забезпечення доступу до якісної освіти, гендерної рівності, охорони здоров'я, боротьби зі зміною клімату та збереження екосистем суші й океанів. Наголошується, що успіх в одній із цілей залежить від прогресу в інших, що вимагає інтегрованого підходу.

Особливу увагу приділено впровадженню Цілі сталого розвитку в Україні. Зокрема, стаття описує адаптацію глобальних цілей до національних умов, розроблення національної системи, яка включає 86 завдань, створення індикаторів для моніторингу виконання та визначення цільових орієнтирів до 2030 року. Увага зосереджена на політичній підтримці Цілей сталого розвитку, яка була закріплена через ухвалення стратегічних документів, таких як Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна» та зміни до урядового регламенту, які враховують досягнення Цілей сталого розвитку у процесі державного планування.

Розглядається важливість моніторингу виконання Цілей сталого розвитку, удосконалення національної статистичної системи та запровадження постійного контролю за індикаторами. Згадується перший добровільний національний огляд виконання Цілей сталого розвитку, представлений Україною на міжнародній арені у 2020 році. Також наголошується на необхідності ефективного фінансування сталого розвитку, включаючи залучення міжнародних ресурсів і оптимізацію наявних механізмів. Описуються ініціативи міжнародних організацій, таких як ПРООН, ВООЗ і ЮНІСЕФ, у співпраці з українським урядом для вдосконалення механізмів фінансування Цілей сталого розвитку.

Стаття підкреслює значущість міжгалузевої співпраці, забезпечення прозорості, підзвітності та участі всіх зацікавлених сторін у процесі сталого розвитку. Акцент зроблено на необхідності інтеграції прав людини, охорони здоров'я та захисту довкілля в усі аспекти політики та планування. Висвітлюються виклики, пов'язані з нестачею ресурсів, невідповідністю політик і необхідністю глобальної

координації. Підкреслюється, що успішна реалізація Цілей сталого розвитку можлива лише за умови мобілізації фінансових ресурсів, впровадження інновацій та посилення міжнародного партнерства.

Ключові слова: сталий розвиток, цілі розвитку тисячоліття, цілі сталого розвитку, завдання сталого розвитку.

Sabovchuk A., Popovych A. Definition of the concept and the goals of sustainable development.

This article examines the key aspects of the concept of sustainable development, its theoretical foundation, global evolution, and adaptation in Ukraine. Sustainable development is defined as a comprehensive process aimed at harmonizing social, economic, and environmental components to ensure the effective use, conservation, and restoration of the natural environment. It focuses on creating conditions that allow achieving a high quality of life for current and future generations. The concept emerged from the integration of three key subsystems: economic, social, and environmental, and is based on the principle of balance among them.

The article highlights the global context of sustainable development, particularly the transition from the Millennium Development Goals (2000) to the Sustainable Development Goals (adopted by the United Nations in 2015). The Sustainable Development Goals – encompass 17 goals and 169 targets, aiming to eradicate poverty, reduce inequality, protect the environment, stimulate sustainable economic growth, and strengthen institutional capacity. The article addresses critical aspects such as access to quality education, gender equality, healthcare, combating climate change, and preserving terrestrial and ocean ecosystems. It emphasizes that success in one goal depends on progress in others, necessitating an integrated approach.

Special attention is given to the implementation of the SDGs in Ukraine. The article describes the adaptation of global goals to national conditions, the development of a national framework encompassing 86 tasks, the creation of indicators for monitoring implementation, and the establishment of target benchmarks for 2030. The political support for the SDGs is underscored, as demonstrated through strategic documents like the National Report «Sustainable Development Goals: Ukraine» and amendments to governmental regulations, integrating the achievement of the SDGs into state planning processes.

The article discusses the importance of monitoring SDG implementation, improving the national statistical system, and establishing continuous oversight of indicators. It mentions Ukraine's first Voluntary National Review on SDG implementation, presented on the international stage in 2020. The necessity of effective funding for sustainable development is also highlighted, including the attraction of international resources and optimization of existing mechanisms. The initiatives of international organizations such as UNDP, WHO, and UNICEF in collaboration with the Ukrainian government to enhance SDG financing mechanisms are described.

The article emphasizes the significance of cross-sectoral collaboration, ensuring transparency, accountability, and participation of all stakeholders in the sustainable development process. It stresses the need to integrate human rights, healthcare, and environmental protection into all aspects of policy and planning. Challenges related to resource shortages, policy inconsistencies, and the need for global coordination are discussed. The article concludes that successful implementation of the SDGs is achievable only through the mobilization of financial resources, the introduction of innovations, and the strengthening of international partnerships.

Key words: sustainable development, millennium development goals, sustainable development goals, sustainable development tasks.

Постановка проблеми. Сталій розвиток є важливим аспектом суспільного життя, який задовольняє поточні потреби, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Це дає нам новий спосіб осмислення та управління людським впливом на світ, який може генерувати довготривалі позитивні результати для більшої користі для людини і суспільства в цілому.

Концепції сталого розвитку обговорюються та аналізуються з різних теоретичних точок зору. Вони показують складність вибору правильних дій у напрямку сталого розвитку. І три стовпи сталого розвитку, а саме соціальний, економічний та екологічний, слід розглядати разом, щоб досягти ефективного планування сталого майбутнього через співпрацю експертів з різних дисциплін. Саме в цьому і полягає основна проблема статті, а саме – у визначенні та впровадженні концепції сталого розвитку, що включає гармонізацію соціальних, економічних та екологічних аспектів з метою досягнення високої якості життя для сучасних і майбутніх поколінь. Незважаючи на значні міжнародні зусилля, зокрема ухвалення Цілей сталого розвитку ООН, багато країн стикаються з труднощами у реалізації цих принципів через фінансові, політичні та соціальні бар'єри. В Україні, хоча й здійснюються кро-

ки у напрямі адаптації Цілей сталого розвитку до національних умов, ефективність впровадження залишається обмеженою. Серед основних викликів – недостатнє фінансування, неузгодженість політики з глобальними цілями, низька якість даних для моніторингу та інклюзивність процесу. Крім того, суперечливість національних законодавчих ініціатив і невизначеність у використанні термінів, що описують сталий розвиток, ускладнюють досягнення поставлених завдань. Проблема потребує комплексного підходу, який враховує міжнародний досвід, активізує інституційні зміни, забезпечує фінансову підтримку та сприяє формуванню політичної волі для довгострокового розвитку.

Аналіз наукових джерел. Проблемам сталого розвитку присвячені роботи багатьох учених-правознавців, таких як Бурик З.М. [10], Лелеченко А.П. [8], Мельник Л.Г. [9], Непийвода В.П. [7] тощо. Однак не всі ці дослідження повною мірою розкривають особливості правового регулювання сталого розвитку, однак, не стосуються зокрема питань саме цілей і завдань сталого розвитку.

Мета статті – виділити особливості теоретичного визначення поняття сталого розвитку та провести аналіз цілей сталого розвитку, визначених міжнародними документами та чинним законодавством України.

Виклад основного матеріалу. Сталий розвиток визначається як цілеспрямований процес гармонізації соціальних, економічних та екологічних аспектів, спрямований на ефективне використання, збереження та поступове відновлення природного середовища, що створює умови для досягнення високого рівня якості життя населення. Ідея сталого розвитку виникла в результаті інтеграції трьох основних підсистем: економічної, соціальної та екологічної. Вона базується на збалансованості цих компонентів та їх реалізації через конкретні дії.

Поняття «сталий розвиток» у сучасному значенні було вперше сформульовано прем'єр-міністром Норвегії Гру Харлем Брундланд у 1987 році в звіті Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку «Наше спільне майбутнє». Вона визначила сталий розвиток як такий, що забезпечує задоволення потреб сучасного покоління без загрози можливості задовольнити потреби майбутніх поколінь. Цей розвиток не є статичним станом гармонії, а радше динамічним процесом, у межах якого використання ресурсів, напрями інвестицій, орієнтація технічного розвитку та інституційні зміни узгоджуються з поточними та майбутніми потребами. Важливо підкреслити, що за визначенням ООН, розвиток означає не лише зростання, а й насамперед якісне вдосконалення [1].

Під час Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку у 1992 році сталий розвиток був визначений як розвиток суспільства, що відповідає потребам сучасності, не ставлячи під загрозу можливість задоволення потреб майбутніх поколінь.

Цілі розвитку тисячоліття. У вересні 2000 року на Саміті Тисячоліття ООН лідери 189 країн ухвалили Декларацію Тисячоліття, взявши зобов'язання співпрацювати для підвищення глобальної безпеки, добробуту та справедливості. У документі було визначено вісім ключових цілей, відомих як Цілі розвитку тисячоліття. Прийняті у 2001 році, ці цілі містили 8 основних напрямів, 21 завдання та 60 індикаторів. Вони зосереджувалися на соціальному прогресі, включаючи боротьбу з бідністю, голодом, покращення освіти та розширення прав жінок. Три з цих цілей стосувалися охорони здоров'я: покращення дитячого здоров'я, зміцнення здоров'я матерів та боротьба зі СНІДом, малярією та іншими хворобами. Завдяки цим ініціативам глобальна допомога у сфері охорони здоров'я збільшилася втричі — з 12 мільярдів доларів США у 2001 році до 36 мільярдів доларів США у 2013 році [2].

Залучення нових ресурсів дало змогу створити додаткові механізми для досягнення цілей, такі як Альянс Гаві та Глобальний фонд для боротьби зі СНІДом, туберкульозом і малярією. Паризька декларація про ефективність допомоги (2005) запровадила принципи національної відповідальності, узгодженості та взаємної підзвітності. Основна увага зосереджувалася на вимірюваних результатах, де прогрес оцінювався за покращенням здоров'я, а не лише за обсягом витрачених коштів.

Цілі розвитку тисячоліття сприяли значним глобальним досягненням, хоча прогрес був нерівномірним між країнами. Серед основних успіхів – скорочення вдвічі частки людей, які живуть у крайній бідності, та забезпечення доступу до чистої води. Інші завдання, як-от забезпечення загальної початкової освіти та доступу до репродуктивного здоров'я, залишилися незавершеними, але було досягнуто значних успіхів у зниженні дитячої та материнської смертності та розширенні лікування ВІЛ/СНІДу. Однак деякі сфери, зокрема санітарія, продовжували відставати [2].

Цілі сталого розвитку. У вересні 2015 року всі 193 країни-члени ООН прийняли план дій, спрямований на досягнення кращого спільного майбутнього. У наступні 15 років зусилля було зосереджено на подоланні крайньої бідності, зменшенні нерівності, забезпеченні справедливості та збереженні навколишнього середовища. Основу цього плану склали 17 Цілей сталого розвитку, які визначають

майбутнє, до якого прагнуть усі народи без виключень. «Ми твердо налаштовані звільнити людство від бідності та забезпечити захист нашої планети» [3]. Такі слова наведено у тексті Цілей сталого розвитку, затверджених 25 вересня 2015 року, які замінили Цілі розвитку тисячоліття [4].

Цілі сталого розвитку, відомі також як «Глобальні цілі», є закликком до об'єднаних дій, спрямованих на викорінення бідності, захист навколишнього середовища та створення умов для миру і процвітання. Ці 17 Цілей, продовжуючи успіхи Цілей розвитку тисячоліття, розширюють спектр пріоритетів, включаючи нові виклики, такі як кліматичні зміни, економічна нерівність, інновації, стале споживання, мир і справедливість. Всі цілі є взаємопов'язаними, і успіх в одній залежить від досягнення прогресу в інших. Генеральна Асамблея ООН затвердила документ «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», який офіційно визначив ці Цілі сталого розвитку. До них належать:

Ціль 1: Ліквідація бідності.

Ціль 2: Подолання голоду, забезпечення продовольчої безпеки, покращення харчування та сприяння сталому сільському господарству.

Ціль 3: Сприяння здоровому способу життя та добробуту для людей будь-якого віку.

Ціль 4: Гарантування справедливої якісної освіти та можливостей навчання упродовж усього життя.

Ціль 5: Досягнення гендерної рівності, розширення прав і можливостей жінок та дівчат.

Ціль 6: Забезпечення доступності водних ресурсів та санітарії для всіх.

Ціль 7: Гарантування доступу до сучасних, стійких джерел енергії за доступною ціною.

Ціль 8: Забезпечення сталого економічного зростання, повної та продуктивної зайнятості.

Ціль 9: Розвиток стійкої інфраструктури, сприяння індустріалізації та інноваціям.

Ціль 10: Зменшення нерівності всередині країн та між ними.

Ціль 11: Створення стійких, безпечних, інклюзивних та екологічно стійких міст.

Ціль 12: Забезпечення сталих моделей споживання і виробництва.

Ціль 13: Невідкладні дії для боротьби зі зміною клімату та її наслідками.

Ціль 14: Збереження та сталий розвиток океанів, морів та морських ресурсів.

Ціль 15: Відновлення та збереження екосистем суші, боротьба з опустелюванням, зупинка деградації земель і втрати біорізноманіття.

Ціль 16: Сприяння миру, справедливості та створення ефективних, інклюзивних інституцій.

Ціль 17: Посилення засобів реалізації та активізація Глобального партнерства для сталого розвитку.

Цілі сталого розвитку спрямовані на створення збалансованого підходу до розвитку, що враховує соціальні, економічні та екологічні аспекти, забезпечуючи гармонію між ними.

Подальший розвиток можливий лише на придатній для життя планеті. Цілі охоплюють аспекти соціального розвитку (наприклад, ліквідація бідності, гендерна рівність, доступ до освіти), екологічні питання (зміна клімату, охорона наземних і морських екосистем) та економічний прогрес (розвиток інфраструктури, стимулювання зростання). Однак ці цілі, незважаючи на їх масштабність, подекуди залишаються нечіткими. Загалом до Цілей сталого розвитку входять 17 цілей і 169 завдань. З них тільки одна – Ціль 3 – безпосередньо стосується охорони здоров'я: «Забезпечення здорового життя та сприяння добробуту для всіх у будь-якому віці». Вона включає 13 завдань [5], серед яких питання охорони здоров'я матері та дитини, боротьба з інфекційними і неінфекційними захворюваннями, запобігання тютюнопалінню, забезпечення психічного здоров'я, підвищення безпеки дорожнього руху та зменшення забруднення. Також охоплено такі важливі аспекти, як універсальний доступ до медичних послуг, розвиток фінансування систем охорони здоров'я та кадровий потенціал.

Цілі сталого розвитку вимагають забезпечення прозорості та участі у процесах їх впровадження, хоча їх реалізація є добровільною. Планується, що Політичний форум високого рівня зі сталого розвитку збиратиметься щорічно на рівні міністерств та раз на чотири роки на рівні «глав держав» для огляду прогресу, але без обов'язкового незалежного моніторингу.

Реалізація амбітних Цілей сталого розвитку виглядає перспективною, але потребує від держав значних ресурсів і політичної волі. Щорічні витрати на досягнення цих цілей можуть досягати 5 трильйонів доларів США, тоді як дефіцит фінансування залишається значним. ООН сподівається на активну роль приватного сектору у фінансуванні, але ринкові механізми не завжди ефективні для підтримки глобальних суспільних благ.

Оптимізація оподаткування та спрямування витрат на охорону здоров'я може допомогти досягти прогресу. Наприклад, виконання Абуджійської декларації, згідно з якою африканські країни повинні виділяти 15% своїх бюджетів на охорону здоров'я, дозволило б значно розширити доступ до медич-

них послуг. Бюджетні прогалини можуть бути закриті шляхом підвищення податків на шкідливі для здоров'я товари (тютюн, алкоголь, солодкі напої) та вдосконалення системи збору податків. Заможним країнам необхідно буде збільшити обсяги іноземної допомоги, а також розглянути запровадження глобальних податків, наприклад, на фінансові транзакції чи авіаперевезення, для забезпечення додаткових ресурсів розвитку.

Національна політика нерідко суперечить цілям сталого розвитку. Наприклад, закони, спрямовані проти гомосексуалізму, змушують людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом, уникати публічності, що ускладнює доступ до лікування. Репресивні заходи проти громадянського суспільства послаблюють його роль у стимулюванні реформ у системі охорони здоров'я. Крім того, торговельні угоди, що посилюють патентний захист, можуть обмежити доступ до фармацевтичних препаратів через їхню високу вартість. Для протидії цим викликам необхідно впроваджувати рішення, засновані на дотриманні прав людини, такі як антидискримінаційні закони, залучення громадянського суспільства та оцінка впливу політики на право на здоров'я, що сприятиме зменшенню шкоди.

Підзвітність також вимагає належного управління, що включає прозорість, боротьбу з корупцією та забезпечення справедливості. ООН могла б сприяти цьому шляхом незалежного моніторингу і перегляду ключових показників управління. Досягнення цілей сталого розвитку потребує високоякісних даних, проте більшість наявних даних є агрегованими, що приховує нерівність у доступі до медичних послуг. Для вирішення цієї проблеми країни повинні впроваджувати та фінансувати п'ятирічні плани модернізації медичних інформаційних систем, як це було визначено у меті на 2020 рік.

Деякі завдання Цілей сталого розвитку є недостатньо конкретними, що ускладнює їх вимірювання. Наприклад, пропозиції «суттєво зменшити» смертність від забруднення чи «оновити нетрі» не містять чітких критеріїв успіху. Хоча у 2016 році були визначені певні індикатори для вимірювання прогресу, вони не встановили кінцевих орієнтирів. Важливо створювати амбітні національні цілі, пов'язані зі стратегіями та планами дій, наприклад, розробленими ВООЗ для боротьби з неінфекційними захворюваннями чи забезпечення психічного здоров'я.

Стосовно загального доступу до медичних послуг та соціальних детермінант здоров'я, можна виокремити три основні критерії оцінки, які сприятимуть досягненню цієї мети:

1) *Загальні цілі та політика, орієнтовані на рівність.* Інструмент ВООЗ і Світового банку для моніторингу охоплення медичними послугами фокусується лише на 80% основних послуг, що може обмежити доступ маргіналізованих груп до повного спектра медичної допомоги. Корінні народи, незарєєстровані іммігранти та малозабезпечені верстви населення часто отримують послуги нижчої якості. Досягнення 100% доступності послуг охорони здоров'я, хоч і амбітне, повинно стати ключовою метою. Для цього слід визначити групи з найменшою тривалістю життя та пріоритетизувати їхній доступ до медичних послуг. Важливо також усувати бар'єри та орієнтуватися на соціальні детермінанти здоров'я.

2) *Переорієнтація на громадське здоров'я.* Поточний підхід до загального охоплення медичними послугами часто виключає громадське здоров'я, фокусуючись лише на фінансовому захисті, медичних послугах, ліках і вакцинах. Недостатнє фінансування профілактичних заходів на рівні населення може призвести до погіршення здоров'я та зростання нерівності. Необхідно розширити загальне охоплення, інтегруючи профілактику захворювань у комплексну систему охорони здоров'я.

3) *Основні життєві потреби.* Хоча Цілі сталого розвитку охоплюють життєво важливі аспекти, такі як доступ до питної води, гігієни, санітарії та харчування, їхнє фінансування часто відсувається на другий план на користь боротьби з конкретними захворюваннями, як-от СНІД, туберкульоз чи малярія. Однак, здорові умови життя є основою для покращення загального стану здоров'я, що потребує значного і сталого збільшення інвестицій.

Попри потенціал Цілей сталого розвитку, їх реалізація вимагає колективних зусиль. Досі ВООЗ уклала лише два вузькоспеціалізовані договори – щодо контролю над тютюном і глобальної безпеки охорони здоров'я. Запровадження Рамкової конвенції про глобальне здоров'я, яка базується на праві на здоров'я, могло б вирішити ключові проблеми. Така конвенція створила б механізми підзвітності, сприяла б фінансуванню стійких систем охорони здоров'я та забезпечила інтеграцію здоров'я у всі політики.

Досягнення здорового життя для всіх стикається з політичними та фінансовими перешкодами. Хоча «м'які» Цілі сталого розвитку мають ключове значення, їх реалізація потребує ресурсів, чітких показників та підзвітності. Посилена увага до профілактики, рівності в доступі до медичних послуг і захисту прав на здоров'я здатна стати справді трансформаційною [5].

Сам термін “сталий розвиток” є предметом активних обговорень у науковому середовищі. Хоча офіційним перекладом англійського терміну “sustainable development” в українській мові є “сталий розвиток”, деякі науковці висловлюють сумніви щодо його точності. Згідно з тлумаченням у спеціалізованих словниках, слово “sustainable” вказує на здатність процесу чи стану тривати невизначено довго. У цьому контексті В. Непийвода пропонує використовувати термін “підтриманий розвиток”, який, на його думку, краще відображає такі характеристики, як безперервність, невиснажливність, збалансованість, гармонійність, тривалість і здатність до самовідновлення, що є основними для цієї концепції [6].

Водночас, О. Вебер стверджує, що на сьогодні не існує ідеального перекладу терміну “sustainable development”, і рекомендує використовувати такі варіанти, як “розвиток, що неперервно самопідтримується”, “допустимий розвиток” або “збалансований розвиток”. Частина українських науковців у своїх роботах застосовує терміни “збалансований розвиток”, “стійкий розвиток” або комбінує їх із поняттям “сталий розвиток”. Проте деякі дослідники категорично відкидають термін “сталий розвиток”, вважаючи, що він об’єднує суперечливі поняття.

Розвиваючи цю ідею, А. Назаретян наголошує, що розвиток за своєю суттю передбачає несталі стани. Тому він пропонує використовувати термін “регульований розвиток”, що передбачає цілеспрямоване управління змінами, прогнозування та компенсацію найбільш ризикованих несталостей і дисбалансів у розвитку [7].

На думку Л. Мельника, стійкий розвиток є утопічною ідеєю, особливо в глобальному масштабі [8, с. 412]. Він також підкреслює, що поняття “стійкість” і “сталий розвиток” не слід ототожнювати. В українській науці основоположником ідей сталого розвитку вважається видатний учений, академік, перший президент Академії наук України В. Вернадський. Він розробив «біосферно-ноосферну концепцію сталого розвитку», що ґрунтується на глобальному застосуванні нанотехнологій, які впливають на економічні, соціальні та екологічні аспекти сталого розвитку. Вернадський вважав, що організація керованої ноосфери — тобто безпечної та сталого розвитку світової цивілізації — є ключовою стратегією виживання людства. Він підкреслював необхідність переходу до ноосферної цивілізації, застосовуючи інноваційні «розумні» технології, які можуть забезпечити сталий розвиток суспільства. Його критичний аналіз змін, що відбуваються, сприяв розробці таких напрямів у медицині, як генетика та ноетика, що орієнтуються на сталий розвиток суспільства [9, с. 15].

Україна визначила інтеграцію до Європейського Союзу як пріоритетний зовнішньополітичний напрямок, тим самим задекларувавши прихильність до впровадження принципів сталого розвитку. Вперше поняття сталого розвитку було зафіксовано у Постанові Верховної Ради України «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» від 5 березня 1998 року [10]. Згодом, 24 грудня 1999 року, Верховна Рада України схвалила Концепцію сталого розвитку населених пунктів на тривалий період (15–20 років), яка була спрямована на поліпшення стану довкілля та забезпечення сталого розвитку через формування виваженої політики [11].

Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» (Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015) є довгостроковим документом, який базується на сучасних міжнародних принципах гармонійного співіснування людства та навколишнього середовища. У цій стратегії визначено мету, основні завдання та пріоритетні напрями поступового розвитку українського суспільства з метою досягнення збалансованості економічних, соціальних і екологічних аспектів. Зокрема, окреслено основні напрями руху держави:

1) *Розвиток*. Сприяння сталому розвитку країни шляхом проведення структурних реформ, підвищення життєвих стандартів, розвитку потужної економіки та впровадження інноваційних технологій.

2) *Безпека*. Забезпечення безпеки держави, бізнесу та громадян, а також захист інвестицій і приватної власності.

3) *Відповідальність*. Гарантування рівного доступу до якісної освіти, медичних послуг та інших соціальних послуг для всіх громадян, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного чи соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних чи інших характеристик.

4) *Гордість*. Формування культури взаємної поваги, толерантності в суспільстві, а також гордості за державу, її історію, культуру, науку, спорт тощо [12].

У вересні 2015 року, під час 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку, відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку. Головним результатом заходу стало ухвалення документа «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», який містить 17 Цілей сталого розвитку та 169 завдань.

У 2019 році Президент України видав указ на підтримку реалізації Цілей сталого розвитку, враховуючи їх адаптацію до національних особливостей, викладених у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна». У грудні 2020 року Кабінет Міністрів України вніс зміни до Регламенту, визначивши, що досягнення Цілей сталого розвитку обов'язково враховується під час формування та впровадження державної політики. Таким чином, Цілі сталого розвитку стали офіційними орієнтирами для розроблення програмних і стратегічних документів на державному рівні.

Моніторинг впровадження Цілей сталого розвитку. Після приєднання України до глобального процесу реалізації Цілей сталого розвитку, було започатковано інклюзивний процес їх адаптації на національному рівні. Усі глобальні цілі були проаналізовані з урахуванням специфіки розвитку України, що дало змогу створити національну систему, яка охоплює 86 завдань. У Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» визначені ці завдання, індикатори для їх моніторингу та цільові орієнтири до 2030 року. Ця система стала основою для подальшого комплексного відстеження прогресу країни.

У 2019 році Кабінет Міністрів України затвердив перелік індикаторів для збору даних, моніторингу реалізації цілей і розробки відповідних метаданих. Це заклало основу для оцінки суспільного прогресу та вдосконалення національної статистичної системи. У липні 2020 року Україна представила перший добровільний національний огляд виконання Цілей сталого розвитку на Політичному форумі високого рівня зі сталого розвитку під егідою Економічної і соціальної ради ООН. У 2021 році було запроваджено постійний моніторинг відповідних індикаторів.

Фінансування впровадження Цілей сталого розвитку. Реалізація Цілей сталого розвитку потребує залучення широкого кола зацікавлених сторін на різних рівнях влади, а також значних фінансових ресурсів. У 2021 році ПРООН, ВООЗ, ЮНІСЕФ та Європейська економічна комісія ООН спільно з Урядом України розпочали вдосконалення механізмів державного фінансування Цілей сталого розвитку в межах спільної програми.

Завдяки координації на національному і субнаціональному рівнях, програма дозволила провести оцінку стану фінансування Цілей сталого розвитку в Україні. На основі цього дослідження було розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності фінансування, використання наявних і потенційних фінансових інструментів, а також узгодження напрямів використання ресурсів із довгостроковими пріоритетами розвитку та досягнення Цілей сталого розвитку.

Висновки. Стаття присвячений всебічному аналізу концепції сталого розвитку, його глобальним цілям, завданням та реалізації в Україні. Сталий розвиток визначено як цілеспрямований процес, спрямований на гармонізацію трьох основних компонентів: соціального, економічного та екологічного. Його мета полягає у створенні умов, які забезпечують ефективне використання ресурсів, збереження природного середовища та високий рівень якості життя для нинішнього і майбутніх поколінь. Особлива увага приділяється визначенню сталого розвитку, яке вперше було сформульоване у 1987 році у звіті «Наше спільне майбутнє» Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку.

У статті розглянуто еволюцію глобальних ініціатив, спрямованих на досягнення сталого розвитку, зокрема Цілі розвитку тисячоліття (які діяли з 2000 до 2015 року), та Цілі сталого розвитку (що прийшли їм на зміну у 2015 році). Цілі сталого розвитку включають 17 цілей і 169 завдань, які охоплюють широкий спектр проблем: подолання бідності, забезпечення доступу до якісної освіти, боротьбу зі змінами клімату, сприяння гендерній рівності, сталий економічний розвиток і збереження екосистем. У статті наголошується, що успіх у досягненні однієї з цілей пов'язаний з прогресом в інших, що вимагає збалансованого підходу до їх реалізації.

Особлива увага приділяється інтеграції Цілей сталого розвитку у державну політику України. Висвітлюється процес адаптації глобальних цілей до національних умов, який передбачав створення системи моніторингу, що включає 86 національних завдань. У тексті зазначено, що ці завдання та відповідні індикатори були відображені у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна». Завдяки цьому вдалося створити основу для оцінки прогресу України у досягненні Цілей сталого розвитку. У 2020 році Кабінет Міністрів України закріпив обов'язковість врахування Цілей сталого розвитку у процесі розробки державної політики, що зробило їх орієнтирами для стратегічного планування.

Стаття також зосереджується на фінансуванні Цілей сталого розвитку, яке є критично важливим для їх успішної реалізації. Зазначається роль міжнародних організацій, таких як ПРООН, ВООЗ, ЮНІСЕФ, у впровадженні механізмів фінансування сталого розвитку в Україні. Завдяки співпраці на національному і субнаціональному рівнях було проведено оцінку стану фінансування та розроблено рекомендації для ефективнішого використання наявних і потенційних ресурсів. Окремо розглянуто

необхідність вдосконалення системи збору даних і моніторингу, а також фінансування ключових життєвих потреб, таких як доступ до чистої води, гігієни, санітарії та харчування.

Додатково акцентується на викликах у реалізації Цілей сталого розвитку, зокрема, на розбіжностях між національною політикою та Цілями сталого розвитку. Приклади включають дискримінаційні закони, що обмежують доступ до медичних послуг, та торговельні угоди, які ускладнюють доступ до фармацевтичних препаратів. Для вирішення цих проблем пропонуються рішення, засновані на дотриманні прав людини, забезпеченні підзвітності, прозорості та боротьбі з корупцією.

В статті наголошується, що досягнення Цілей сталого розвитку вимагає значних фінансових ресурсів, політичної волі та колективних зусиль на національному й глобальному рівнях. Запровадження механізмів підзвітності, підвищення уваги до профілактики захворювань, забезпечення рівності в доступі до медичних послуг і інтеграція прав на здоров'я у всі політики здатні сприяти трансформаційним змінам. Водночас реалізація Цілей сталого розвитку є ключовим кроком до сталого розвитку суспільства, яке живе в гармонії з природним середовищем і забезпечує високий рівень добробуту для всіх громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Васильєва О.І., Васильєва Н.В.. Концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад/ *Інвестиції: практика та досвід*. 8/2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2018/17.pdf.
2. Gostin, Lawrence O. and Friedman, Eric, The Sustainable Development Goals: One-Health in the World's Development Agenda (December 14, 2015). Lawrence O. Gostin and Eric A. Friedman, "The Sustainable Development Goals: One-Health in the World's Development Agenda," JAMA, published online December 14, 2015, doi:10.1001/jama.2015.1628, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2706788>.
3. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, 42809, 1-13. Available at: <https://doi.org/10.1007/s13398-014-0173-7.2>.
4. United Nations, *Millennium Development Goals Report 2011*, ISBN 978-92-1-101244-6, June 2011, Available at: <https://www.refworld.org/reference/annualreport/un/2011/en/80385>.
5. Soni U, Roy A, Verma A, Jain V (2019) Forecasting municipal solid waste generation using artificial intelligence models—a case study in India. *SN Appl Sci* 1:1–10. Available online: <https://doi.org/10.1007/s42452-018-0157-x> Sousa J, Rebelo A, Cardoso JS.
6. Непийвода В. П. Проблема відтворення англomовних термінів "sustainable development" та "sustainability" в українській правничій мові / В.П. Непийвода // *Екологічний вісник*. 2008. № 3. С. 24–26.
7. Лелеченко А.П. Феномен поняття «сталий розвиток». *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 12, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1649>.
8. Мельник Л.Г. Поняття про сталий розвиток / Л. Г. Мельник // *Основи стійкого розвитку*. – Суми: Університетська книга, 2007. – С. 411-442.
9. Бурик З.М. Державне регулювання сталого розвитку України: теорія та практика: монографія. Львів: Вид-во Простір М, 2017. 384 с.
10. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України від 05 берез. 1998 р. N 188/98вр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/188/98%D0%B2%D1%80>.
11. Про затвердження Концепції сталого розвитку населених пунктів: Постанова Верховної Ради України від 24 груд. 1999 р. No 1359.XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/135914>.
12. Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/5/2015>.